

giver løbende anledning til nyfortolkninger af fortiden og til en revision af landets tidlige historie. F.eks. synes udgravninger nu at bekræfte, at Xia-dynastiet – Kinas første dynasti ifølge den traditionelle kronologi – som i det mindste af vestlige forskere hidtil er blevet anset for legendarisk, alligevel skal betragtes som indledning til den historiske tid i perioden henimod år 1600 f.v.t. Som et andet markant eksempel kan nævnes de store fund af bl.a. en hel hærstilling af legemsstore lerkrigere og -heste, som i disse år er under udgravning inden for den første kejsers mausolæum i nærheden af byen Xi'an. Materiale herfra er nu i færd med at kaste nyt lys over Qin-dynastiets (221-207 f.v.t.) kortvarige, men epokegørende periode, da grundlaget for det kinesiske enhedsrige blev skabt.

»Oldtidens Kina« er blevet til i forlængelse af Aschehougs Verdenshistorie bd. 2, hvori Rudi Thomsen, professor i oldtidens historie ved Århus Universitet, behandler perioden 1200-200 f.v.t. og her også medtager et afsnit om Kina. I den foreliggende bog er dette afsnit blevet udbygget og uddybet, således at der nu også på dansk foreligger en »up-to-date« fremstilling af Kinas oldtid fra stenalderen og frem til og med Han-dynastiet (206 f.v.t.-220 e.v.t.), hvorunder det kinesiske kejserrige blev konsolideret.

Bogen bygger på de nyere vestlige hovedværker om Kinas tidlige historie. Den fokuserer overvejende på landets politiske og økonomiske historie, medens eksempelvis åndshistorien, som spiller en særdeles væsentlig rolle for forståelsen af en fremmed kultur som den kinesiske, kun berøres kort. Men ser man bort herfra, er der tale om en grundig, velskrevet og klart disponeret fremstilling opdelt i mange overskuelige kapitler, som uden tvivl vil være til stor hjælp for den, der ønsker at stifte nøjere bekendtskab med Kinas tidlige historie. Til overskueligheden bidrager også et par kronologiske oversigter og flere udmærkede kort. Dog har Rudi Thomsen ved transskriptionen af de kinesiske navne valgt at benytte det gamle Wade-Giles-system frem for pinyin-systemet, som kineserne selv bruger, og som i de senere år er blevet almindeligt udbredt i Vesten. Bogen er smukt trykt og forsynet med en snes fine farvefotografier, hvoraf flere viser eksempler på de enestående genstande, som er fremdraget under de seneste års arkæologiske udgravninger.

Der er tale om en god, populær fremstilling af oldtidens Kina. Selvom der for fagfolk, som beskæftiger sig med Kinas historie, næppe vil være meget nyt at hente, er bogen glimrende som en introduktion til Kinas historie, og den vil utvivlsomt også egne sig fortræffeligt til undervisningsbrug.

Joan Hornby

MOGENS HERMAN HANSEN: *The Athenian Ecclesia. A Collection of Articles 1976-1983.* Opuscula Graecolatina vol. 26. Kbh., Museum Tusulanum, 1983. 250 s. 195,20 kr. indb., 146,40 kr. uindb.

I årene 1977-81 udsendte lektor Mogens Herman Hansen sit nu allerede klassiske værk om forfatningen i det athenske demokrati i 4. århundrede f.Kr. Værkets begrænsede omfang gjorde, at en detaljeret underbygning af de fremsatte synspunkter måtte henvises til en række specialartikler, som M. H. H. i samme tidsrum offentliggjorde i forskellige tidsskrifter. Disse artikler er nu genoptrykt

samlet, med rettelser og især tilføjelser efter hver enkelt, plus to ikke hidtil offentliggjorte – ialt 12 artikler om den athenske folkeforsamlings kompetence og virkemåde (stadigvæk kun i det 4. årh., skønt med udblik til den forudgående tid). Til slut et sagregister og en liste over de flere hundrede behandlede kildesteder, såvel indskrifter som forfattere, især talerne. Det er en række grundlærde og skarpsindige afhandlinger, hvis argumentation og konklusioner man vanskeligt kan være uenig i. I stedet kan der være grund til her at fremdrage nogle af de lidt mere generelle resultater.

Ifølge de to første artikler var det normale deltagerantal ikke det par tusind mennesker, man ofte har villet nøjes med, men snarere 6.000; dette quorum krævedes nemlig jævnligt til forskellige vedtagelser, f.eks. tildeling af borgerret, og Pnyx-udgravningerne i 1930'erne tyder på, at folkeforsamlingspladsen, som den så ud i 5.-4. årh., faktisk havde plads netop til ca. 6.000 personer. Det var ganske vist kun godt $\frac{1}{4}$ af den voksne mandlige borgerbefolkning i 4. årh., men det var forholdsvis flere end i det foregående 5. årh., vel især fordi diæter til folkeforsamlingen først blev indført kort efter 400 – interessant nok altså på et tidspunkt, hvor der ikke var noget søforbund til at betale dem.

I de tre følgende artikler udredes de indviklede detaljer om, hvor mange folkeforsamlinger der afholdtes og hvornår. Her bemærker man, at de 40 forsamlinger, der ifølge Aristoteles holdtes pr. år, øjensynlig var et »loft« lagt i løbet af 4. årh., mens der meget muligt var flere forsamlinger i 5. årh.; til gengæld gik f.eks. pådømmelsen af højforræderisager i løbet af 4. årh. over til folkedomstolen, hvilket også var meget billigere: 500 dommere til hver $\frac{1}{2}$ drachme i stedet for 6.000 folkeforsamlingsdeltagere til hver 1.

Dernæst behandler tre artikler afstemningsmåden og dermed også tidsforbrug ved et folkeforsamlingsmøde. M. H. H.s hovedtese er, at det ord, som Aristoteles bruger om stemmeoptællingen, snarere betyder vurdering, altså et skøn over antal stemmer for og imod. Det går meget hurtigere end optælling, og bl.a. derfor har en folkeforsamling meget vel kunnet slutte ved middagstid; ikke sjældent har der været tid til, at folkerådet kunne mødes bagefter. Og dermed bliver en diæt på 1 drachme, d.v.s. ca. en halv dagløn, ikke så ringe, som mange har ment.

Hovedspørgsmålet i de følgende tre artikler er, om athenerne i praksis rettede sig efter den gældende forfatnings sondring mellem de situationsbestemte dekretter, som folkeforsamlingen selv kunne vedtage, og de generelle love, der havde en mere indviklet vedtagelsesprocedure, eller om folkeforsamlingen, som en del moderne forfattere har ment, gjorde som den ville og tiltog sig ret til at udstede begge dele. Og hovedresultatet er, ud fra en minutøs gennemarbejdning af såvel indskrifter som taler, at athenerne, med enkelte forklarlige undtagelser, faktisk respekterede sondringen.

Og så slutter samlingen med en lille perle: sammenligningen med de svejtsiske kantonforfatninger. Alle har vi vel altid haft en fornemmelse af, at der er nogle ligheder (men ingen direkte forbindelse); og her er nu en kort, klar og systematisk gennemført beskrivelse af svejtsernes system og en sammenligning med athenernes, der, uden at presse stoffet for hårdt, kaster nyt lys over mange af de ovenfor omtalte spørgsmål og virkelig hjælper til at forestille sig den athenske folkeforsamlings praktiske virkemåde.

Aksel Damsgaard-Madsen